

крім випадків, коли особа, яка його подає, доведе можливість проведення додаткової та повторної експертизи з питань, досліджених у висновку експерта. Законодавець наголошує, що такий висновок експерта, що був складений за результатами експертизи, під час якої повністю або частково знищений об'єкт експертизи, який є доказом у справі, або змінено його властивості, не замінює сам доказ та не є підставою для звільнення від обов'язку доказування. Таким чином, закон змушує заінтересованих осіб, які ініціюють проведення експертизи, максимально уважно ставитися до збереження об'єктів дослідження. Утративши чи суттєво пошкодивши об'єкт дослідження, учасник справи не лише втрачає право доведення обставин справи за допомогою висновку експерта, а й ризикує отримати рішення не на свою користь, якщо інших засобів доказування для підтвердження чи спростування відповідної обставини в заінтересованій особі немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Оприлюднені проекти нових ЦПК, ГПК та КАС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zib.com.ua/ua/127922-oprilyudneni-proekti-novih-cpk-gpk-ta-ka.html>. – Назва з екрана.

2. Про судову експертизу: Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

Ленська Людмила Валентинівна,
ад'юнкт кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ЯК НЕ СТАТИ ЖЕРТВОЮ ГРАБЕЖУ

Поточна криміногенна обстановка в Україні є досить складною. На тлі збільшення загальної кількості злочинів зростає за рівнем і набуває нових, небезпечніших рис корислива та корисливо-насильницька злочинність. Статистика свідчить, що грабежі серед злочинів проти власності посідають друге місце після крадіжок і в середньому становлять близько 7%. З початку року вже зареєстровано 14 475 грабежів, із них лише 5 213 розкрито [1]. На жаль, від небезпеки стати потерпілим від

цього злочину не застрахований ніхто. Як уберегти себе і не стати жертвою злочинця?

Відповіді на це запитання можна на підставі детального аналізу причин та умов, що сприяють учиненню грабежів, виявленню факторів, які обумовлюють виникнення злочинних намірів, а також вивченню жертви злочину. Комплексне науково-теоретичне дослідження зазначених аспектів і практичне втілення отриманих результатів дасть змогу розробити додаткові заходи, спрямовані на протидію грабежам.

Фахівці вважають, що злочинцеві достатньо семи секунд, аби розпізнати в натовпі майбутню жертву свого злочину. Найчастіше нею стає психологічно пригнічена, з невпевненою походою, втомлена людина, тобто така, яка не здатна чинити опір злочинцеві.

Є два основні типи людей, які найчастіше потрапляють у неприємні ситуації і стають жертвами злочинів. До першого типу потенційної жертви належать люди боязкі та слабкі. Вони сприймають небезпеку як щось неминуче, якоюсь мірою психологічно налаштовані на неприємності. Дати відсіч вони не спроможні, навпаки, виявляються абсолютно беззахисними і безпорадними. Потерпілими від грабежу, здебільшого, є жінки, малолітні, неповнолітні й особи, які перебувають у стані алкогольного сп'яніння, тобто та категорія громадян, котра не зможе чинити дієвого опору.

До другого типу жертви слід віднести людей з віктимною поведінкою, які схильні до провокацій. Практика свідчить, що віктимна поведінка потерпілої особи має місце у 6–7 % випадків учинення грабежів.

Ми поділяємо погляди відомого кримінолога А. Ф. Зелінського, який класифікує віктимну поведінку на: 1) конфліктну, коли потерпілий створює конфліктну ситуацію або бере активну участь у конфлікті, що виник; 2) провокаційну (демонстрація багатства, платоспроможності, мобільного телефону, екстравагантна зовнішність тощо). Своєю неусвідомленою, провокаційною поведінкою певні особи привертають увагу грабіжників до своєї перони, нібито подаючи «ідею» злочину та сприяючи виникненню злочинних намірів; 3) легковажну (довірливість і наївність неповнолітніх та

інших осіб, що не спроможні опиратися нападнику, перебування допізна на вулиці, пляжі тощо) [2, с. 85].

За вибірковими даними, 1,4 % грабежів були спровоковані самотнім перебуванням у пізній час у безлюдних місцях; 0,6 % – демонструванням дорогих речей; 0,9 % – демонстрацією платоспроможності; у 3,6 % мала місце надмірна довірливість до незнайомих. Доволі поширеним є вчинення грабежів стосовно осіб, які перебували у стані алкогольного сп'яніння (8,3 %). Цим користуються зловмисники, і цей фактор полегшує вчинення злочину.

Переважає більшість грабежів вчиняється в малолюдних громадських місцях: неохоронюваних вулицях, парках, темних провулках, дворах, ліфтах. На кількість учинення грабежів суттєво впливає сезонність. Так, з настанням літа кількість цих посягань зазвичай збільшується, вони частішають. Переважає більшість із них учиняється у вечірній і нічний час.

Аналіз змісту кримінальних проваджень за фактами вчинення грабежів свідчить про необхідність запобігання цьому виду злочинів шляхом проведення віктимологічної профілактики серед населення. Віктимологічна профілактика є специфічною діяльністю соціальних інститутів, спрямованою на встановлення, усунення або ж нейтралізацію факторів, обставин, ситуацій, що формують віктимну поведінку й обумовлюють учинення злочинів, виявлення групи ризику та конкретних осіб з підвищеним ступенем віктимності, вплив на них з метою поновлення та активізації їхніх захисних якостей, розроблення чи покращення засобів захисту громадян від злочинів і подальшої віктимізації [3, с. 168].

Ефективною може бути індивідуальна віктимологічна профілактика, яка спрямована на виявлення осіб із підвищеною віктимністю, з якими необхідно проводити відповідну роботу щодо зміни їхньої поведінки. Розрізняють два види заходів індивідуального впливу – переконання і допомоги. Заходи переконання мають як захисний, так і виховний характер. Такими є бесіди, роз'яснення того, як не стати жертвою злочину, забезпечити цілісність свого майна, захистити свої права законним способом тощо. До заходів допомоги належить, насамперед, організація спеціальних консультаційних пунктів, центрів соціально-психологічного впливу на громадян, основним

завданням яких є інформування населення про способи захисту від злочинів і надання соціально-психологічної допомоги.

Проаналізувавши інформаційні першоджерела стосовно досліджуваної проблеми, спробуємо узагальнити найкорисніші рекомендації, дотримання яких значно знижує ризик стати жертвою грабежу:

1) не демонструйте свої коштовності, дорогі годинники, мобільні телефони та не перераховуйте значні суми грошей на очах у всіх;

2) повертаючись додому ввечері, не ходіть поодиноці, уникайте погано освітлених вулиць, скверів, глухих, безлюдних місць, лісопаркових зон, територій будівництва. Якщо затрималися допізна, зверніться з проханням до близьких або знайомих зустріти Вас біля метро, зупинки автобуса та провести до будинку;

3) якщо пізно ввечері з будь-якої причини Вас зупинили сторонні особи, не зупиняйтеся в темному місці, а намагайтеся дійти до найближчого ліхтаря, вітрини магазину або іншого освітленого місця;

4) будьте обачні під час знайомства з людьми. Ніколи не повертайтеся до підозрілих осіб спиною, не дозволяйте оточувати себе стороннім громадянам;

5) у транспорті стежте за своїми речами, тримайте телефони та гаманці у внутрішніх кишенях, бажано таких, які закриваються гудзиками чи блискавкою;

6) не сідайте до машини незнайомої людини. Якщо змушені скористатися випадковою машиною, намагайтеся запам'ятати номер автомобіля й повідомити його комусь із друзів або родичів непомітно для водія;

7) не носіть мобільні телефони в руках, на шийних ланцюжках або шнурках, які легко зриваються грабіжниками. Сумки носіть на ремінці через плече, притискаючи до тіла;

8) якщо часто доводиться повертатися додому пізно, носіть із собою індивідуальні засоби захисту: балончик із газом або хоча б свисток – у скрутну хвилину врятувати може навіть він;

9) батькам необхідно проводити роз'яснювальну роботу з неповнолітніми про можливий ризик учинення злочину щодо

дітей у разі безтурботного поводження з мобільними телефонами, грошима та цінними речами;

10) якщо чуєте, що Вас явно переслідують або наздоганяють, потрібно перейти на інший бік вулиці. Спробуйте змінити темп ходьби або напрямок, знайдіть безпечне людне місце;

11) захистити житло від проникнення грабіжників допомагають додаткові засоби захисту, зокрема, зовнішні або внутрішні ролети, встановлення сигналізації. Також бажано, щоб було двоє дверей;

12) якщо вчинено напад, голосно кличте на допомогу. Якщо ви не впевнені, що можете чинити опір злочинцю, заради власної безпеки віддайте те, що у вас вимагають. Обов'язково зверніть увагу на особливі прикмети грабіжника (одяг, зріст, фізіологічні особливості, наявність шрамів, татуювань на тілі тощо), а також напрям, у якому він утік, і повідомте про все працівникам поліції. Адже значна частина пограбувань розкривається саме за «гарячими слідами».

У низці випадків потерпілими від грабежів стають недостатньо підготовлені до життя, довірливі, наївні, недосвідчені або занадто самовпевнені та схильні до провокацій люди. Щодо цієї категорії осіб необхідно проводити віктимологічну профілактику у вигляді роз'яснення, переконання та допомоги, спрямовану на поновлення та активізацію їхніх захисних якостей. Звичайно, усього передбачити неможливо, але якщо дотримуватися наведених рекомендацій, ризик стати потерпілим від такого суспільно небезпечного діяння, як грабіж, значно знижується.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статистична інформація 2017 р. [Електронний ресурс] // Генеральна прокуратура України : [сайт]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>. – Назва з екрана.

2. Зелінський А. Ф. Кримінологія : курс лекцій / А. Ф. Зелінський. – Харків : Прапор, 1996. – 260 с.

3. Алексеев А. И. Кримінологія : курс лекцій / А. И. Алексеев. – М. : Щит-М, 1998. – 340 с.